

ЗАБОРО НЕНИЙ ЗОШИТ

Альба
де Сеспедес

роман

*З італійської переклала
Ганна Залевська*

*Quest'opera è stata tradotta con il contributo del Centro per il libro
e la lettura del Ministero della Cultura italiano*

*Цей твір перекладено за підтримки Центру книги та читання
Міністерства культури Італії*

CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA

Alba de Céspedes

QUADERNO PROIBITO

Prefazione di Nadia Terranova

Альба де Сеспедес

ЗАБОРОНЕНИЙ ЗОШИТ

Передмова Наді Терранова

*З італійської переклала
Ганна Залевська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 811.131.1
С-33

Альба де Сеспедес
ЗАБОРОНЕНИЙ ЗОШИТ

Передмова Наді Терранова

Роман

З італійської переклала Ганна Залевська

Перекладено за виданням:

Dario Levantino

© 2022 Mondadori Libri S.p.A., Milano

Prefazione di Nadia Terranova

Published by arrangement with The Italian Literary Agency

I edizione Oscar Moderni marzo 2022

ISBN 978-88-04-75004-8

Questo volume è stato stampato presso ELCOGRAF S.p.A.

Stabilimento – Cles (TN)

«Заборонений зошит» Альби де Сеспедес — перлина італійської літератури ХХ століття й незрівнянний приклад самопізнання через літературне письмо. За нехитрою фавбулою, де головна героїня Валерія Коссаті під впливом раптової ностальгії купує красивий шкільний зошит і починає вести щоденник, криється важкий шлях до себе. Що більше вона пише, то глибше розуміє: у неї геть неправильне життя! Цей зошит наче похід до психотерапевта, при чому головна героїня тут і пацієнтка, і лікарка, а це — дуже непростий досвід. Те, що в житті замовчується або приховується за красивими словами, у зошиті постає з безжальною відвертістю, але не одразу, до цієї правди ще треба докопатися, а потім — зрозуміти як із цим жити. Можна не погодитися з вибором головної героїні, як, певно, і не погодилася б сама авторка, з огляду на її біографію, але завдання Альби де Сеспедес — розкрити внутрішній світ своєї сучасниці, і з цим вона впоралася на відмінно.

Усі права застережено. Жодної частини цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».

© 2021 Mondadori Libri S.p.A., Milano

© Ганна Залевська, український переклад, 2025

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2026

ISBN 978-617-553-109-9

Передмова

«У дитинстві я проводила канікули в родинному будинку на морі, — розповіла мені одна знайома, — і щоліта дивилась на корінець книжки “Заборонений зошит”, дуже хотілось її почитати та завжди відкладала на потім, мовляв, не зараз, наступного літа. Потім померла бабуса, дім спорожнів, — завершила свою історію знайома, — тоді я погладила цей корінець, узяла книжку з полиці, прочитала її на одному диханні і не розчарувалася».

Розповідь цієї знайомої схожа на принадливий спів сирен, тільки замість сирен — шедевр Альби де Сеспедес, у якому заворює все, починаючи з назви. Перше слово «Заборонений» попереджає читача: у цьому тексті криється таємниця, і треба довести свою гідність порушити її, бо дозволів тут не роздають. Не завжди й не кожен на це здатен. Розповідаючи про свій шлях до твору, моя знайома інсценувала «ритуальний танець» читача: кожному творові — свій час. Книжка, що змінить твоє життя у двадцять років, залишить байдужим у п'ятдесят і навпаки. Ми можемо прочитати гору літератури, але історій, що справді осядуть в душі, не так і багато, а пов'язані з ними подробиці назавжди западуть у серце — де ми були, якого кольору обкладинка, які потрясіння ми тоді переживали.

Життя є життя, я втратила сліди своєї знайомої, але зі мною залишилась її розповідь, перетворившись на мою власну історію знайомства з твором Альби де Сеспедес. Я довго уявляла собі подробиці чужого спогаду, запах будинку на морі, корінець із загадково-хвилюючим написом «Заборонений зошит», притамоване бажання й нав-

мисне зволікання, потім смерть бабусі, берегині зошита. Я гралась з цієї оповіддю, — чужою оповіддю! — як моя знайома гралась з самою книгою, я вичавила з неї все, що можна, аж поки не зрозуміла: усе, чекати більше несила. Чужий спогад раптом потьмянів, і я вже не могла відкла-дати зустріч з письменницею, чия творчість справить на мене визначальне враження з багатьох причин і в багатьох інших творах. Але почалося все саме звідти, з цього почину.

«Даремно я купила цей зошит, дуже даремно. Тільки запізно каятися, коли шкоду вже заподіяно», — пише головна героїня Валерія Коссаті. Це перші слова, які ми, тобто читачі, асоціюємо з її голосом. Доволі емоційне входження в її життя. Разом з нею ми вдаємося до забороненої дії, долаємо перевал, заходимо туди, де нас не чекають — не дарма ж книжка, яку ми зараз тримаємо в руках, зветься «зошитом», а зошит — не щоденник і не така публічна річ, як роман. З перших рядків «Заборонений зошит» нагадує безцеремонне вторгнення за лаштунки зовнішнього життя, до якого головна героїня щосили намагається пристосуватися, а ми тим часом влаштовуємося зручніше, аби не прогавити битву між таємничим і жорстоким внутрішнім світом та теплим і мирним фасадом. Ця битва розгортається на теренах письменства і, дивовижно маскуючись під неквапливу й легку щоденникову оповідь, одразу й беззаперечно являє свою літературність. Звідки ця дивовижа?

«Заборонений зошит» народився у форматі історії, що публікувалась окремими частинами в журналі й була завершена завдяки читачам, кількість яких зростала з кожним числом. Існували ж колись такі термометри, якими письменниці та письменники вимірювали температуру своєї прози! Саме там вони отримували насагу й «помазання на письменництво» без огляду на книгарні.

«Заборонений зошит» почався і закінчився на сторінках журналу «Settimana Incom Illustrata» (23 грудня 1950 р. — 16 червня 1951 р.) і тільки згодом опинився на полицях окремим виданням (видавництво «Mondadori», Мілан, 1952 рік), такий спосіб народження пояснює вибір іменника, що стоїть на другому місці в назві, тобто «зошит». Пояснення цьому слову ми знаходимо власне в сюжеті, коли Валерія зізнається: вона не втрималася від спокуси купити записник, один в один як той, що вона мала в школі — чорний, блискучий і товстенький. Вона купує його інстинктивно, без особливих причин чи конкретної мети, перед нами не класична літературна героїня, що ковтає роман за романом та мріє стати письменницею, а сорокарічна домогосподарка в повоєнній Італії, затиснута між роллю дружини, матері та працюючої жінки. Інтимне життя її спить-дрімає, не сказати, щоб воно було придушене, позаяк у ній немає усвідомленого бунту, немає навіть бажання чинити естетичне чи радикальне повстання, є лише підспудний, глибоко прихований незатишок. «Заборонений зошит» — це один з варіантів жіночого письменства: не публічне самоствердження, а радше таємний сад свого паралельного, більш справжнього і тим самим більш безжального життя. «Я подавала страви, годувала інших весело й щедро, натомість сама майже не їла. У відповідь на питання вибачалась, казала, так завжди буває: хто готує, потім не хоче їсти», — пише Валерія, так вона поводить у родині, на роботі, у всьому світі. А потім з'являється інше життя. Воно народжується та втілюється в словах, що Валерія пише в прихованому від усіх зошиті, це життя починається вдавано безневинним, а зрештою — засліплює, як лавовий потік на тлі одноманітних ранків та пообідь, і магічним чином починає змінюватися під цим вогнем. Той незатишок, який не хоче бачити Валерія, це насамперед кінець її сексуальності в шлюбі, де вона просто матір для своїх дітей та свого чоловіка, бо останній

вже не може бачити в ній жінку — він учепився за неї, не відпускає й сам не наближається, як справжній паразит. І все ж, з'являється промінь світла і трохи свободи в хащах банальної, на перший погляд, роботи, з'являються стосунки, початок яким задає не еротизм, а бажання урвати собі шматочок життя. Як розповіді Шахерезади в «Тисячі й одній ночі» віддаляють час смерті і діють на теперішнє в глибину, так і зовнішнє життя Валерії, яке вона відображає в щоденнику, згодом змішується з її внутрішнім світом, наполегливо проступаючи між рядків: писати — це завжди акт непокори, бо письменство виявляє замовчувані конфлікти. Письменство не буває безневинним, воно не вміє тихо сидіти на своєму місці, воно — яке завгодно, тільки не абстрактне, бо повинню підхоплює тіла й вогнем засліплює обличчя. Валерія сама не зчулася, як почала молодіти, в очах засяяло нове світло, а в середині народилася нова жінка — у цій жінці немає героїзму, радше страх і невпевненість, вона з'явилася у форматі категоричного заперечення та чіткого усвідомлення: таких, як вона, багато. З одного боку, вона не може дозволити собі бунтарства, а з іншого — вона надто розумна, щоб удавати сліпоту. «Настає в сімейному житті мить, коли доброту не відрізнити від жорстокості», — мабуть, це найбільш знакові рядки, що відображають зміну не лише в героїні, але в усьому її оточенні: ця жінка в ролі об'єкта без права голосу на тлі зашкарублого існування сприймається всіма як самозрозуміла річ, утім, вона існує. Вона розкривається у власному письменстві, при тому не в романі про успіх (тут не йдеться про талант), а у своєму куточку, який раптом виростає до масштабів цілої оселі, будинку, суспільства. Письменство виснажує, руйнує («Я помітила: коли багато пишу, потім почуваюся розбитою, слабшою»), але ж і вибудовує, ми не знаємо, як далеко воно нас заведе, ми вже не можемо його контролювати.

Велич Альби де Сеспедес у цій книжці полягає в тому, що вона вщент розбила ілюзію про письменство як про втечу до безпечного місця, вона упевнена — у цім місці брудно й усе йде не за планом. Водночас вона беззаперечно стверджує, що внутрішнє життя сильно залежить від життя політичного. Звернімося до тих двох слів, з яких складається назва. «Заборонений» уособлює чари, а «зошит» їх визначає, на цих сторінках відбувається багато чого: феміністська шана до-феміністському поколінню, майстерна проба пера, свідчення того, чим жили та дихали жінки середнього класу в п'ятдесяті роки.

Коли п'ятнадцять років тому настав мій час прочитати «Заборонений зошит», розвіялися всі упередження, усі проєкції й навіть самий спогад про ту мою знайому, яка вказала мені маршрут до твору. Цей роман започаткував нові шляхи: я ніколи не замислювалась, наскільки потужно-крамольним можна бути, сховавшись під маскою подібного твору. Мені подобається думати, що жінки повоєнного часу, які читали про Валерію Коссаті в різних випусках журналу, настільки нею захоплювалися, що буквально оживили її, як Карло Коллоді оживив свою дерев'яну ляльку. Мабуть, усі вони: і працюючі жінки, і домогосподарки розпізнали в ній «свою», віднаходячи у творі Альби де Сеспедес «рожеві коди»¹ найпопулярніших романів вкупі з новим запальним інструментом, мабуть, саме вони розпочали ту тиху революцію, з якої виростуть революції майбутніх десятиліть, утілені в життя студентками шістдесятих та сімдесятих років. Ми завжди дивимося на батьків, але зарідко на матерів, хоча, по суті, приходимо на їхнє місце: складно роздивитися їхні

¹ Il Codice Rosa (Рожевий код) — це спеціальний медичний протокол, який діє в пунктах швидкої допомоги для визначення жертв насильства, зокрема, жінок, дітей та дискримінованих осіб (*прим. перекладачки*).

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.